

Definiēta: Kategorija: 2. līmenis: - objekti
 $\mathcal{C}_0$
 - šķēķi, morfismi
 $\mathcal{C}_1$

$$F: A \longrightarrow B$$

$$A \xrightarrow{F} B$$

- domain
- source
- šķēķis
- izotips

- codomain
- target
- koobjekts
- mērķis

formālie:

$$\mathcal{C}_1 \longrightarrow \mathcal{C}_0 \times \mathcal{C}_0$$

- saskaitīšana

$$A \xrightarrow{F} B \xrightarrow{g} C \quad \longmapsto \quad A \xrightarrow{g \circ F} C$$

$$h \circ (g \circ f) = (h \circ g) \circ f$$

- katrā objektā ir identitāte

$$A \xrightarrow{\text{id}_A} A, \quad \text{id}_A = 1_A$$

kas ir saistīts ar saskaitīšanu
 fakts:

$$1_A \circ f = f \circ 1_A = f$$

Příklady kategorií: - Set, Grp, Ring, Vect_K (konkrétně)
 - Rel

↓
 množiny
 zobrazení

2 extrémne příklady

- Každý monoid je kategorie

- Def.: monoid $(M, \cdot, 1)$ → konstanta
 množina   bin. operace

$$\forall a, b, c \in M: \\ (a \cdot b) \cdot c = a \cdot (b \cdot c) \\ a \cdot 1 = 1 \cdot a = a$$

Sklopné je násobení $\cdot$ v M

Ako nahliadnuť monoid ako kategorie

- objekt: $*$ (1 objekt, anonymný)
- šípky: M
- id $*$ je jednotka $*$ $\begin{pmatrix} \circlearrowleft \\ \circlearrowright \end{pmatrix} a \in M$

- Každý preorder je kategorie

Preorder $(A, \leq)$

množina   relácia na A $\leq \subseteq A \times A$

$$\forall a, b, c \in A$$

$$\left. \begin{array}{l} \text{(reflexivita)} \quad a \leq a \\ \text{(transitivita)} \quad a \leq b \\ \quad \quad \quad \quad \quad \& \\ \quad \quad \quad \quad \quad b \leq c \end{array} \right\} \Rightarrow a \leq c$$

ako nahliadnuť preorder ako kategóriu

- objekty: A

- šípky: $a \leq b$ je $a \rightarrow b$

- skladanie

$$(a \leq b) \circ (b \leq c) = (a \leq c)$$

- identita

$$\text{id}_a = (a \leq a)$$

izomorfizmy sem (nie epi, mono)
Komutatívne diagramy

Nech f, g, h sú morfizmy v kategórii $\mathcal{C}$

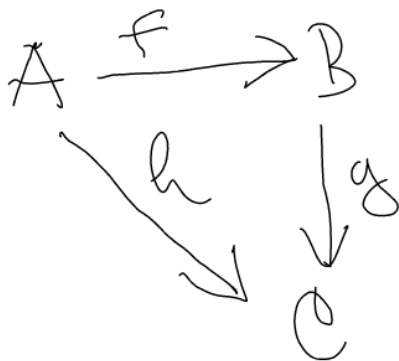
$$f: A \rightarrow B$$

$$g: B \rightarrow C$$

$$h: A \rightarrow C$$

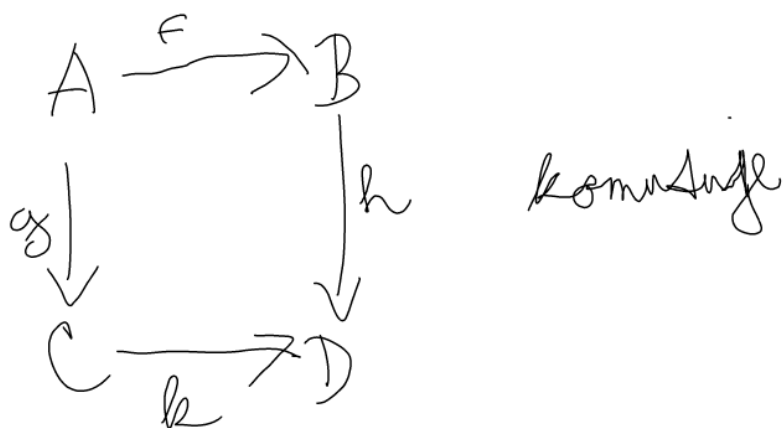
Chceme, že $h = g \circ f$

Celé to zapíšeme obrázkom

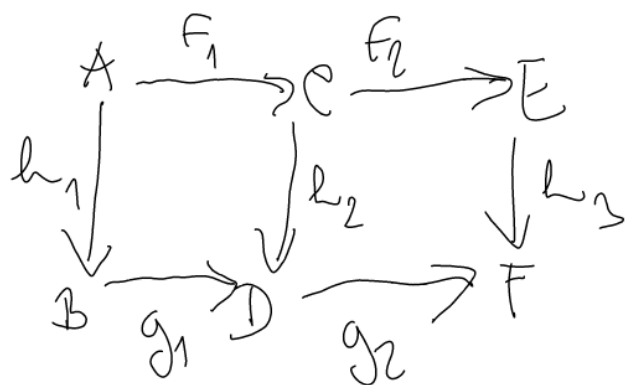

+ informácia: „diagram komutuje“

Môžeme mať aj složitější diagramy

znamena $h \circ f = k \circ g$, plus
informacia o obrazoch a koobrazoch;

Môžeme nazvať v obrázkoch:

ak sú čiarne šorce komutujú, vonkajší
obdelník komutuje; fada obrázková
inaka reprezentuje normálne odobrenie:

Předpoklady:

$$h_2 \circ f_1 = g_1 \circ h_1$$

$$h_3 \circ f_2 = g_2 \circ h_2$$

$$h_3 \circ f_2 \circ f_1 = g_2 \circ h_2 \circ f_1 \leftarrow \text{of}_1$$
$$\parallel \quad \downarrow$$
$$g_2 \circ g_1 \circ h_1$$

Komutativní diagramy sříbe způsob sepsání rovnosti vzhledem ke 0.

KONSTRUKCE

Učín:

$\mathcal{C}, \mathcal{D}$ kategorie;

$\mathcal{C} \times \mathcal{D}$ je kategorie:

- objekty: dvojice (C, D)

$$C \in \mathcal{C}_0, D \in \mathcal{D}_0$$

- šipky: dvojice šipek (f_1, f_2)

- skladání: $f_1 \in \mathcal{C}_1, f_2 \in \mathcal{D}_1$

$$(f_1, f_2) \circ (g_1, g_2) = (f_1 \circ g_1, f_2 \circ g_2)$$

Opozitná kategória

$\mathcal{C}^{op}$

- objekty: rovnaké $A^{op} = A$

- šípky rovnaké ale opačným smerom

$$A \xrightarrow{F} B \quad \text{v } \mathcal{C}$$

$$B \xrightarrow{F} A \quad \text{v } \mathcal{C}^{op}$$

skladanie: rovnaké

Šipková kategória

$\mathcal{C}^{\rightarrow}$

objekty: šípky $\text{v } \mathcal{C}$

šípky: dvojice šípok $\text{v } \mathcal{C}$

$$\begin{array}{ccc} A & \xrightarrow{f} & C \\ h_1 \downarrow & & \downarrow h_2 \\ B & \xrightarrow{g} & D \end{array}$$

$$(h_1, h_2): f \rightarrow g$$

$\text{v } \mathcal{C}^1$, ak

diagram komutuje

$\text{v } \mathcal{C}^0$

FUNKTOZY

Funktor je morfismus kategorií

$F: \mathcal{C} \rightarrow \mathcal{D}$ je dvojice zobrazení

$$\begin{array}{ccc} F: \mathcal{C}_0 \rightarrow \mathcal{D}_0 & \text{objektů} & F(A), F(B) \\ \mathcal{C}_1 \rightarrow \mathcal{D}_1 & \text{morfismů} & F(f), F(g) \end{array}$$

kteřé zachovává to podstatné:

$$F(\text{id}_A) = \text{id}_{F(A)}$$

$$F(f \circ g) = F(f) \circ F(g)$$

aby to dávalo smysl, musia sediet obory a koobory:

$$A \xrightarrow{f} B \quad \Rightarrow \quad F(A) \xrightarrow{F(f)} F(B)$$

Príklady funktorov:

1) Konštantný funktor Δ_A (diagonálny)
 $\Delta_A: \mathcal{C} \rightarrow \mathcal{D}$

A je objekt;

$$\forall C \in \mathcal{C}_0 \quad \Delta_A(C) = A$$

$$\forall f \in \mathcal{C}_1 \quad \Delta_A(f) = \text{id}_A$$

2) identický funktor

$$\text{id}_{\mathcal{C}}: \mathcal{C} \rightarrow \mathcal{C}$$

$$\text{id}_{\mathcal{C}}(A) = A$$

$$\text{id}_{\mathcal{C}}(f) = f$$

3) redukčné funktory (redukty)

$$U: \text{Grp} \rightarrow \text{Set}$$

- grupa ide na množinu prvkov

- morfizmy idu na zbrazenia

4) Ak pochopíme monoidy (grupy) ako kategórie s jedným objektom,

$F: \mathcal{G}_1 \rightarrow \mathcal{G}_2$ je to isté, ako homomorfizmus grup.

5) Ak G je grupa, čo je funktor

$$F: G \rightarrow \text{Set} ?$$

- G má jediný objekt $(*)$; ergo F vyberá
jeden objekt $F(*)$

- prvky grupy sú šípky $* \xrightarrow{F}$
 F ich zobrasuje na zobrazenia

$$F(*) \rightarrow F(*)$$

$$\text{jednotka grupy je } \text{id}_*, \quad F(\text{id}_*) = \\ = \text{id}(F(*))$$

↓
identické zobrazenie

- elementárnymi úvahami je možné
Acoraz dospieť k tomu, že F je
blasna reprezentácia grupy, alebo
abcia grupy na množine.

Ak teraz vezmeme miesto Set nejakú
inú kategóriu, povedzme $\text{Vect } \mathbb{C}$,
dostaneme reprezentácie grupy v tejto
kategórii

Povedať o $F: \mathcal{C} \rightarrow \mathcal{D}$ ako o
reprezentácii $\mathcal{C}$ vo vnútri $\mathcal{D}$

6) ak P, Q sú posety funktor
 $F: P \rightarrow Q$ je to isté, ako
 izotónne (neklesajúce) zobrazenie
 $F(a \leq b) \Rightarrow F(a) \leq F(b)$

transformácia šípky

Funktory môžeme skladat' (zrejým spôsobom).

Trieda všetkých kategórií a funktorov je tiež kategória. *PowerSet*;

PRIRODZENÉ TRANSFORMÁCIE

Prirodzená transformácia je morfismus funktorov
 ako definovať morfismus funktorov?

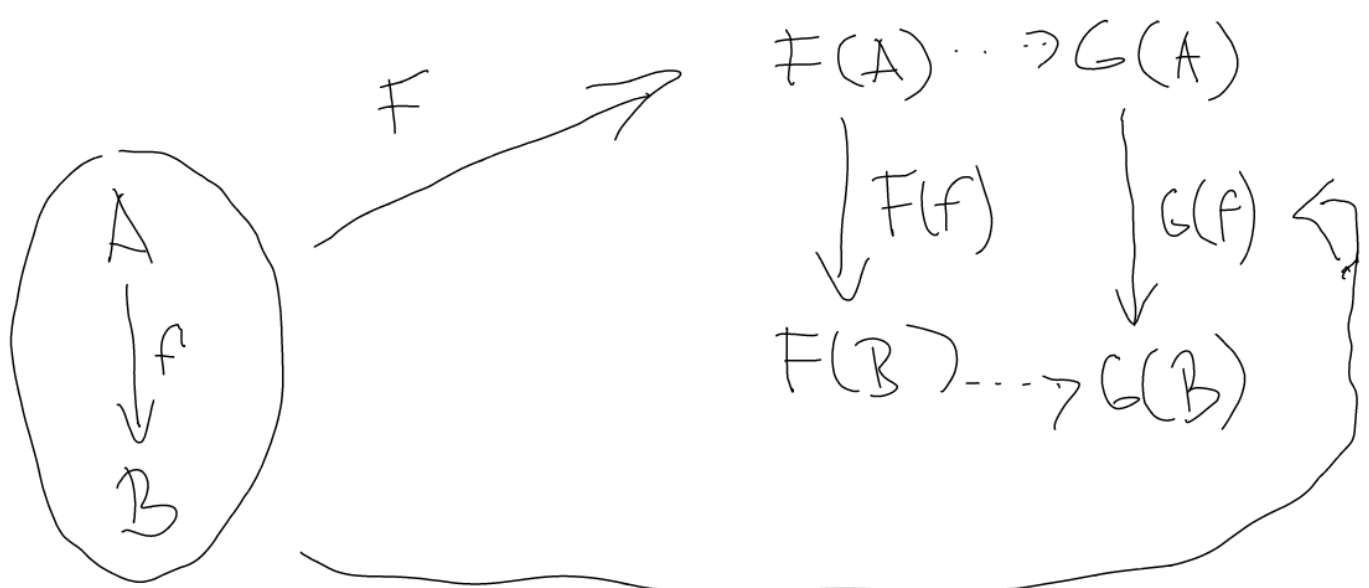
$$(F: \mathcal{C} \rightarrow \mathcal{D}) \xrightarrow{?} (G: \mathcal{C} \rightarrow \mathcal{D})$$

Uvažujme to, čo je podstatné: F, G

berú veci z $\mathcal{C}$ a robia z nich veci v $\mathcal{D}$.

Morfismus $F \rightarrow G$ musí prepojiť to, čo robí F na to, čo robí G

Uzmime šípku v $\mathcal{C}$: $A \xrightarrow{F} B$

Def

Nech $\mathcal{C}, \mathcal{D}$ sú kategórie, $F, G: \mathcal{C} \rightarrow \mathcal{D}$
Prirodená transformácia $F \xrightarrow{\alpha} G$ je kolekcia
šípok v $\mathcal{D}$ indexovaná objektami v $\mathcal{C}$

$$\alpha_x: F(x) \rightarrow G(x)$$

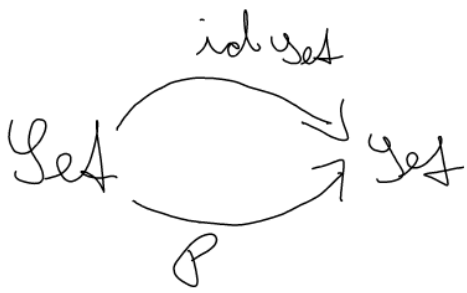
Taká, že pre každú šípku $v \in \mathcal{C}$ $f: A \rightarrow B$
 diagram

$$\begin{array}{ccc} F(A) & \xrightarrow{\alpha_A} & G(A) \\ \downarrow F(f) & & \downarrow G(f) \\ F(B) & \xrightarrow{\alpha_B} & G(B) \end{array}$$

komutuje.

Tento pojem je prvá štruktúrna prekážka

PT sú všade, aj s nimi ako s PT
 robíme, ale nie explicitne

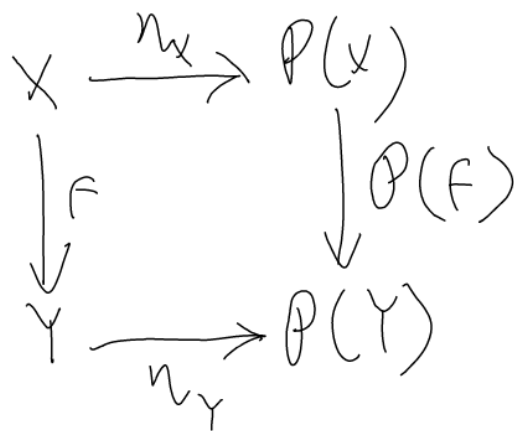
To sú 2 funkciony.

Skúsme medzi nimi nájsť princ. transformáciu

Hľadáme:

- pre každú množinu X
- šípku v Set $\text{id}_{\text{Set}}(x) \xrightarrow{n_x} \mathcal{P}(X)$
- tak aby pre každé zobrazenie $f: X \rightarrow Y$

diagram

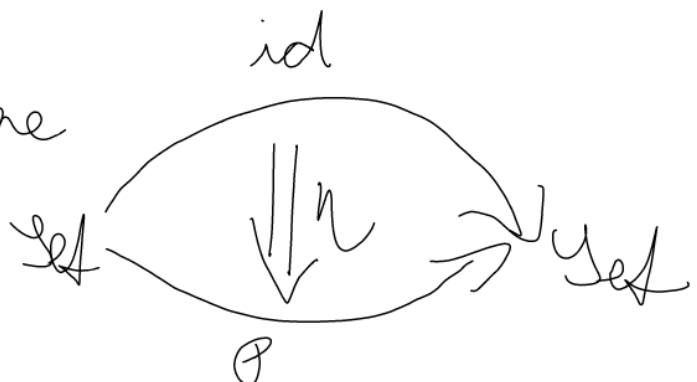

komutoval

ako „priradené“ zobrazit $X \rightarrow \mathcal{P}(X)$?

$$n_x(a) = \{a\}$$

Vyrobiti sme

Existuje prirodzená transformácia
naopak? Nie, z triviálnych dôvodov

$$\begin{array}{ccc} P(\emptyset) & \xrightarrow{\alpha_\emptyset} & \emptyset \\ \parallel & & \\ \{\emptyset\} & \text{- neprázdna} & \\ & \text{množina} & \end{array}$$

Skúsme niečo iné:

$$\begin{array}{ccc} \text{Set} & \xrightarrow{\alpha} & \text{Set} \\ \downarrow \alpha & & \\ \text{Set} & \xrightarrow{\alpha} & \text{Set} \end{array}$$

$$\begin{array}{ccc} P^2(X) & \xrightarrow{\varepsilon_X} & P(X) \\ \downarrow P^2(F) & & \downarrow P(F) \\ P^2(Y) & \xrightarrow{\varepsilon_Y} & P(Y) \end{array}$$

$$\begin{array}{ccc} \{X_i\}_{i \in I} & \xrightarrow{\quad} & \bigcup_{i \in I} X_i \\ \downarrow & & \downarrow \\ \{F(X_i)\}_{i \in I} & \xrightarrow{\quad} & \bigoplus_{i \in I} F(X_i) \stackrel{?}{=} F\left(\bigcup_{i \in I} X_i\right) \end{array}$$

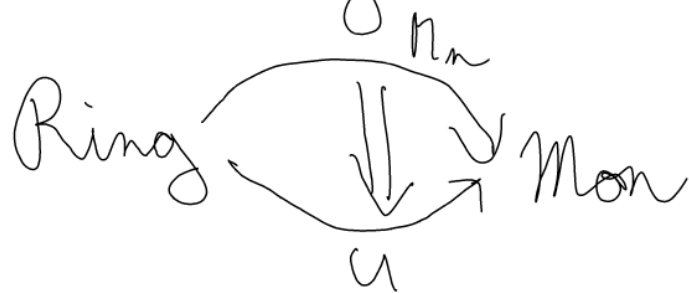
Ato je vlastne to poradenie

Fungovali by prieniky?

Determinanty ako pár transformácie

Ring : Kategória okruhov s homomorfizmami ako šipkami.

Mon : Kategória monoidov

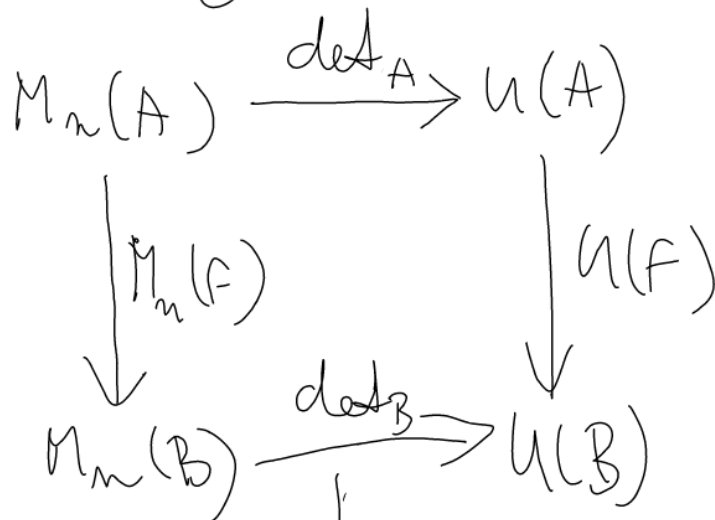

$n \in \mathbb{N}$ fixné

M_n - matice, násobenie

U - redukcia

A, B okruhy $A \xrightarrow{F} B \approx \text{Ring}$

morfizmus v Mon

Inform: $\det$ je polynóm!

